

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA U ZAGREBU.

Br. 10.

U Zagrebu 1925. god.

Godište XXI.

Lika i Gacka.

† Dragutin Hirc.

Zagreb.

Ove dvije rijeke najznamenitije su ponornice naše domovine, od kojih prva natapa neke krajeve Like, a druga Gacko polje kod Otočca.

Lika izvire pod Velebitom, nedaleko od Medka, a povиše sela Vuklića u visini od 596 m., pa je tako jaka, da okreće mlinska kolesa, jer već tu prima brojne bujice, koje se ruše s velenitskih strmina. Od Medka teče prema zapadu sve do Počitelja, protječući kamenom i 17 km. dugo polje Rudajicu, koje je posuto ponikvama, dragama i dražkama, u koje uvire voda za kišovitih dana. Kod Donjega Sela zatvara Lika u Gospićko polje i teče sjevero-zapadno do Ribnika 34 km. daleko. Dalje od Gospića stisle su je goleme litice i stijene krednoga vapnenca. Ona postaje kraskom rijekom i njezin je tok od Kaludjerovca (554 m.) do Gornjega Kosinja udivljenja dostojan, jer se mučno probija kroz visoke dolomite, medju kojima odsejava tamno-zelenom bojom. Kod Kaludjerovca dijeli Lika ovo mjesto od Pazarišta, gdje onkraj vode žive Bunjevci, a ovkraj žitelji koji se doseliše ovamo iz Gorskoga Kotara.

Od Kosinja Gornjega do Kosinja Dolnjega, protječe Lika do 5 sati dugu dolinu, gdje »uvire« u brojne ponore i ponikve i dijeli se u »cijepove«. Jednim takovim cijepom uvire u mali i veliki bezdan Begovac pod crkvicom sv. Josipa. Tu je i seoce Strašno, nazvano tako, jer se ljudi »straše«, kad voda propada. Kad su »velika nevremena« (kiša) buči i udara voda tako silno, da se trese cijeli brijeg, na kojem je seoce, i ljudi se boje, da će propasti. Drugi je bezdan kod Lipova polja kod Donjega Kosinja, a treći kod Kučića. Gdje voda uvire, stoe mljenovi i piljenice. U dnu, gdje bezdan vodu požire, vrti se ona u »svrdalj« ili »ključ«, a padne li unutra drvo, trupac ili drugi kašak predmet, voda ga naokolo »goni«, u jedan mah ga »ispravi« i onda »utegne«.

Izadje li Lika poslije velike kiše ili kad se po Velebitu topi snijeg, zaplavi Kosinjsku dolinu i Lipovo polje, što biva gotovo svake godine s proljeća, zato Kosinjani stanuju po obroncima ili baš i po bregovima, no voda segne katkada i dônde. Najveće povodnje pamti narod za god. 1803., 1823. i 1878. a jednom prilikom digla se voda 36 m. visoko. God. 1879. ležala je do sedam mjeseci i pretvorila cijel kraj u povremeno jezero, pa su seljaci mogli tek u lipnju posijati nešto jaroga žita.

Kako ima i malih ponora, gutaju teško za kiša vodu i zato se ona »povraća« i poplavljuje okoliš. U dolinama se sije pšenica-jarica, kukuruz-bijelac i šarac, jечam, heljda; sade krumpir-bijelac, modraš, crljenac, starovjerac. Sade bundeve, tikvice, grah-tičjak, turski grah i leću. Zemlja je tako plodna, da je treba rijetko gnojiti; čestito sijeno raste naročito u »Lučicama« uz obalu Like i potoka Bakovca. U Dolnjem Kosinju ima i vinogradâ, a jedini su to vinogradi s ovu stranu Velebita. Nekoć bijahu dobro obradjeni i bilo je gospodarâ, koji su ubrali 50—60 barila vina.

Od svog izvora do ponorâ duga je Lika više od 78 km., dok joj cijelo porjeće opseže 1816 km., što čini trećinu Jadranskog područja u Hrvatskoj.¹

Od desnih pritoka Like prva je **G l a m o č n i c a**, duga 13 km., koja izvire ispod vrha Zira (852 m.), prima nekoje vode i salijeva se kod Medka u Liku.

J a d o v a (35 km.) izvire poviše Mutilića u visini od 700 m. i utječe u Liku nedaleko od Bilaja, u visini od 570 m. Ljeti Jadova često presuši, dakle je »sušica«, kao i drugi neki potoci po našem Krasu. Kod Vrebca našao sam u njezinu koritu na jednom mjestu isprebacano kamenje, izmedju kojega katkad voda izbija okomitim pravcem. Ovo su narodu »početci«, gdje ljudi čekaju na vodu, kad Jadova presuši, a kad je puna vode, onda je ti početci gutaju, kao i u sušici **B a l a t i n u**, koja izvire kao Likin pritok u okolini Perušića, a salijeva se u nju kod Budaka.

Za Kosinj Gornji spomenut је potok **M l a k v e n u**, koja izbija iz špilje **Mla-kvena greda**, u koju se ulazi odozgor, a po pučkom pričanju ima u špilji kaca, koju čuva vrag. S lijeve obale prvi je pritok Like **P o č i t e l j i c a** sa **R i b n j a č o m**, koja, duga 9 km., izvire kod Počitelja u visini od 569 m., te ju Like prima izmedju Bilaja i Ribnika. Ribjača izvire pod Pećinskim vrhom kod Gospića, voda joj bistra kao vedrac, a zdena poput leda, jer valjda izvire na velikoj visini ili u velikoj dubljini. Kad voda »rene« iz duboka bezdna, što zije na podnožju spomenuta vrha, zaplavi ona cijelu okolinu, što se dogadja s proljeća ili za nevremena. Onda zakuha voda u bezdnu tako silno, da kida veliko kamenje i izbacuje ga uz silan tutanj, koji se — kako kazuju — čuje do Gospića. Kad voda nabuji u bezdnu, izbacuje pastrve, koje seljaci po polju sabiru. Ovo je i ovđje **zanimljiv** pojav, jer se pod Pećinskim vrhom ili možda i dalje razlijeva jezero, u kojem žive pastrve ili protječe utrobu zemlje nepoznati nam potok ili rijeka, koja je u savezu s Likom ili s njezinim pritocima ili i sama rijeka Like u kojoj žive i pastrve.

S lijeve obale najznatniji je pritok **L i k e N o v ĉ i c a**, koja izvire kod Novoga, gdje prima **B r u Š a n k u** ili **B r u Š a n i c u**, koja se do Brušana zove **S u v a j a**, i **B u ţ i m n i c a**, koja ima svoj izvor kod Bužima i prima više pritoka i zove se poslije **B o g d a n i c a**. Svim pritocima protiče Novčica Gospić, te se salijeva blizu Lipe u Liku.

Likin pritok **O t e ř i c a** izvire u kraju vrha Oteša (475 m.), ulazi u široku dolinu kod Gornjeg Pazarišta i protječe svojim pritocima polje, koje zaprema više od 20 □ km.

Posljednji pritok Like zove se **B a k o v a c**, koji postaje od Crnog vrela na kraju livade Bakovac. Ovo vrelo leži u jednoj pećini kao 36 m. dubok bezdan, aime mu otuda, što se voda u njemu vidi »crna«. U bezdnu je studeno, a puše na jednu raspukljinu tako, da plamenom luči »mahuje«, kad se kosci po ljestvama spuštaju fućijom po vodu.

Iz Crnog vrela izbija potok Bakovac, utječući u Liku kod Krša. I za ovo vrelo pričali su mi ljudi, da za »velikih nevremena« voda u bezdnu tako zakuha, da už tutnjavu izbacuje kamenje do 6 m. visoko i da se više njega ovčarski stan trese od buke i ovce se od straha razbjegnu. Seljaci su na kamenju čekićem uklesali križ — pa je i ovo kamenje voda izbacila, a izbacuje s njime i ribe »pijure«, koje svjedoče, da i Bakovac podzemno komunicira s Likom, a možda i s drugim vodama, u kojima ova riba živi.

Crnomu vrelu prama zapadu izvire **Ž i v a l j a**, koja dolazi od oblog kamenja, a sat niže leži **B u t i m s k a j a m a**, koja bacaa vodu kao i Crno vrelo, teče po osam dana, kad presuši, dok Butimska jama presuši za 48 sati; sva ta vrela stvaraju potok Bakovac.

Pita se, gdje izbija Lika svojim pritocima, koji propadaju kod Gornjeg Kosinja?

¹ Milan Šenoa: Pontsko-jadranska razvodnica i jadransko područje u Hrvatskoj. („Rad“ Jugosl. Akademije, knj. 143. p. 81.). Ovom radnjom poslužio sam se na više mjesta.

Narod tvrdo vjeruje, da provaljuje s onu stranu Velebita, u hrvatskom Primorju kod Žrnovice, na domak Sv. Jurju. Kad Lika za žetve potopi dolinu Kosinjsku, odnosi snopove, koje izbacuje kod Žrnovnice, no isto priča narod u Švici i za rijeku Gacku.

God. 1886. čuo sam kod Jablanca, da Lika izbija na jugu toga mesta. Nedaleko od Vranjka, kod rta Bačvice, našao sam u moru jak vir, najjači u našem Primorju, od kojega se morska dražica (zatonić) zove Vrulja. Tu je more duboko 68 m., te iz ove dubine izbija slatka voda osovno s tolikom snagom, da se more uzdiže i pada i da voda u njemu na daleko kruži. Kad Lika nabuji, ojača vir u Vrulji tako, da preko njega ne može proći ni »kajić«, kako zovu brodicu, kojom se služi pomorski razdjel finansijske straže, a vesla na njoj 6—8 momaka.

Za rijeku Gacku nismo ni danas na čistu, gdje joj je pravi izvor. Jedni vele, da izvire na jugoistočnom kraju Gackoga polja kod Otočca, a pod vrhom Korenom kod Lešća, u visni od 457 m., dok su mi drugi tvrdili, da joj je pravi izvor kod Orešković-sela kod Sinca, a treći mi dokazivali, da joj je početak u potoku Pucirepu. Držim, da i Gacka ima više izvora, a najjači da su oni kod Lešća i Orešković-sela. Pod Korenom izbija ona s velikom snagom, da tijkod prodora okreće mlinска kolesa i narod drži, da joj je ovo pravi izvor.

Gacka prima više pritoka kao potok Begovac, Pećinu, Miletinu, Krajnovića potok i cijelo joj porječe zaprema više od 966 □ km. Od svojih izvora teče kraj Lešća, Sinca, Čovića Gackim poljem (80 □ km.) prama Otočcu, gdje se »razdvaja« u dvije »panoge« (dva rukava), od kojih se lijeva i kraća »razlijeva« medju Otočcem i Pakaljem u »cijepove« (rukave), stvarajući otok, na kojemu stoje podori starog Otočca. Desna, dulja panoga teče prama Starom Selu, Drenovu, Klancu i Brlogu, gdje se opet »cijepa« u dva cijepa, od kojih jedan uvire u ponorima Gušić-polja, a drugi u Vlaškom polju kod Kompolja.

Prije je Gacka natapala polje između Otočca i Švice, no otkad je tu regulirana, poplave su manje. Ona se gubi i kod Šumečice, otkuda se svija prama Gornjoj Švici, gdje se razlijeva u Gornje jezero, koje je dugo 700, široko 200, a duboko do 12 m. i ne presuši nikada, jer ga Gacka protječe.

Uz obalu jezera raste razno vodeno bilje, a podalje bila je nekoć hrastova šuma. Od ribâ ima u njemu štuka, koje s vodom i propadaju, manje prodju, dok se veće na stijenama »razbijaju«. Od ptica ima kokoška, liska, malih ronaca, a uhvatiti se i po koja vidra. Kad nekoji dijelovi jezera presuše, raste dobra trava, koju kose oko Petrova i Ilinja, a kose ponajviše žućak, grašicu i vlasulju-travu.

Pročišćena voda odtječe iz jezera kanalom, koji su iskopali god. 1883., dok je prije odtjecala uskim jarkom, u dvjema se dolinama razlijevala u močvare, okužujući zrak, a tko bi pio »Gaščicu« (kako tamo zovu Gacku), legao bi na daščicu.

Kod sela Švice, a 455 m. nad morem, stvara Gacka kod tamošnjih mlinova krasne slapove, koji imadu dva glavna cijepa; na lijevom cijepu ima 9 mlinica, 6 pila i 3 stupe za valjanje sukna i dva koša za pranje gunjeva, dok je na desnom cijepu 10 mlinica, pet pila, četiri stupe i tri koša. Mlinice imadu 4, 5, 6 i 8 žrvanja, a po vrsti su to kašike ili žličnjaci. Oko slapova, a poviše mlinicâ, okupile se poput bijela vijenca seoske kuće, u kojima su se ukućani priučili na šum i buku vode, koja znade biti tako jakâ, da se čuje do Kompolja i Otočca.

Slapovima dolazi voda u glavno korito Gacke, koja protječe »Dolnje jezero«, koje je periodično i za jesenskih se kiša sve više ispunjava. Svi se ponori onda napune vodom i jezero segne do polovice slapova. Traju li kiše i topi li se snijeg, to je taj prirast tako nagao, da voda dnevno poraste i do 4 m., te zalije mlinice i druge zgrade, iz kojih se ljudi za vrijeme isele. God. 1802., mjeseca siječnja, segnula je voda takodjер do kuća i stajala tako visoko do 19. istoga mjeseca.

Kad Dolnje jezero presuši, vidi se, da je to duga i prostrana dolina ravna dna, u kojemu ima do 50 ponora, u koje voda uvire. Veći ponori imadu i svoja

imena kao: Savinka, Grévička, Tomašićka, Veliki i Mali Kotlić, Pećina, Mrilinka, Jakčinka, Bučalica, Okrugljak i t. d.

Glavni ponor zove se Bez danka ili Perinajama, a zovu je i Perinka, te leži 150 po prilič koraka daleko od spomenutih slapova. God. 1920. spustio se u ovaj ponor Ilija Šarinić,² ravnajući učitelj u Švici i odmjerio mu dubjinu na 40 m., ispod koje teče neka podzemna voda od sjevero-istočne strane i ruši silnim šumom u dno bezdnu. U ponoru je našao po zidovima omašnih siga, a na dnu više greda, trupaca i jedan razbit čamac.

Kad voda u jezeru tako nabuja, da poplavi i put, što vodi u Ponore, prelazi voda ispod ovog sela u Dolnje ponore, koji se steru do Velebita, ovi u Srednje ponore, koji se svršavaju u Najdolnjim ponorima raznim ždrijelima, koji imaju takodjer svoja imena.

Ako je vodostaj Gacke velik, dopre voda »podzemno« i u druge doline, pa bile one od samog jezera i nekoliko kilometara daleko. Tako napuni Vodenu i Duboku dolinu s južne strane Švickog vrha, kojemu sa sjeverne strane leži velika dolina Konjsko jezero, u kojem kad presuši, ostaje mnogo pijora,² kojih ima u rijeci Lici i njezinim pritocima, a svjedoče, da tu Like ima svoju podzemnu žilu. Četiri kilometra daleko od Švice leži Kosmačev jezero, u koje vele, da dolazi voda iz ponora u Poljicima kod Otočca.

Kako Gacka poplavljuje velike prostore, nanoseći štetu livadama i mlinicama, dala je zemaljska vlada već god. 1869. ponore proširiti i očistiti, da voda lakše propada i od ove godine osnovana je regulacija lijeve panoge Gacke od Otočca do Švice i regulatorne su radnje stajale 20.000 for.

Koncem proljeća i ljeta počne dolje jezero Gacke padati i pada istodobno i u spomenutim dolinama. Ponove li se dugotrajne kiše, kao n. pr. »duhovske kiše«, jezero će i opet porasti. Tako dodje trava ponovno pod vodu, a kad voda pane, svaki je listak obavit vapnenom koricom, koju je staložilo ono vapno, što je rastopljeno u vodi. Vapnenom korom presvlači voda i grane, trupce, debla, lišće i svaki predmet, koji pane u vodu. Strupe li grana, ostane ovapničena cijev, u kojoj je katkad otisnuto i razno lišće.

Kad jezero, jame i ponori presuše, ima mnogo štuka, pastrva, a nadje se i lijepih ugora, koje ljudi love mrežom, ribarskom spremom »šakom«, ali ih beru i rukama.

U presušenom jezeru, mah i trava obavita je vapnenom korom, a dno se bijeli, kao da ga je pokrio snijeg, što sam gledao i na Cirkničkom jezeru u Kranjskoj. Kad ljudi pokose travu, zabijeli se zeleno dno od brojnih ovaca, koje ovdje druguju s pastircima.

Druga panoga Gacke kreće prama Drenovu Klancu, zakrene ispod Brloga, gdje se dijeli u dvije cijepa; jedan kreće prama močvarnom Gušić-polju, a drugi prama Vlaškom Kompolju. Ovdje ima veliki ponor, dok je drugi u Gušić-polju, gdje su i Rapačići ponori, tri kotlaste doline, u koje Gacka i uvire.

Tko bi u našem Primorju plovio dalje od Sv. Jurja i došao pred Žrnovnicu, razabrao bi uz morski žal štropot mlinova i zagledao kolesa, koja okreće slatka voda, što izbjija iz vapnenih stijena, izljevajući se brzim tokom u ponore. Ovo, da je rijeka Gacka, za koju priča narod, da se podzemno razlijeva u golema jezera,

¹ Ilija Šarinić: »Ponori i ušće rijeke Gacke«. Sa dvije slike. (Glasnik hrv. prirodoslovnog narav. društva, 1910. p. 84—97.).

² U znanstvenoj knjizi poznata je ova riba kao *Paraphoxinus Croaticus*, koja je »endemička« t. j. živi samo u vodama Like i Krbave. (Vidi: D. Hirc: »Podzemne ribe domovine«.. Nar. Nov., 1897. br. 80. i L. Trgovčević: »Paraphoxinus, Blkr. i Telestes, Bonap. u vodama Like i Krbave«. »Nast. Vjesnik« 1905. Poseb, odt. p. 1.23.).

ali mi pričaju, da tu za poplava izbacuje sijeno i snopove, koje je voda sobom ponijela. God. 1888. pala je u Perinu jamu kod Švice suluda Pera Skenžić, a kosti joj je, vele, izbacila Gacka kod Žrnovnice. Kako voda i dalje od Žrnovnice izbjija uz morsku obalu, bit će i tu Gackine vode, a bit će je možda i u podmorskim vrelima, koja ne sežu do površine mora.

Crnopac [1404 m.]

Dr. J. Poljak.

Zagreb.

Greben Velebita u razmaku od Biace kod Vratnika do Sv. Brda postizava najveće visine, poglavito dio od Dolaca do Sv. Brda, gdje su se nanizali najviši vrhovi Velebita kao Vaganjski vrh 1798 m., Babin vrh 1760 m., Golići 1758 m., Malovan 1708 m. i Sv. Brdo 1753 m. Neposredno Sv. Brda naglo se greben Velebita spušta za 400 m., pa je Veliki Golić jugoistočno Sv. Brda još iznad 1300 m. a dalje prema istoku nalazimo greben Velebita u visini između 800—1000 m. Tek dalje prema istoku od Tulovih Greda (1127 m.) uzdiže se greben još jednom do visine od 1404 m. i to brdom Crnopcem iznad Gračaca, a odavle se dalje opet spušta sve niže i niže prema Zrmanji prelazeći gotovo nevidljivo u Dinaru. Zadnji ovaj uspon gorskog grebena Velebita karakterizovan je osebujnim sklopom vrhova, stijena, kukova, uvala i tavana, a sve je združeno pod imenom Crnopac. Sklop Crnopca omeđen je sa zapada i jugozapada novom cestom Gračac—Obrovac, prama jugoistoku nizom zadnjih visova Velebita, a prema sjeveroistoku se posve prikučio gračačkom polju poremetivši time jednoličnost velebitskog karaktera, da su najveće uzvisine u sredini gorske trupine. I inače crnopački sklop odaje nekoje zasebne karakteriste prema ostalim velebitskim vrhovima i glavicama.

Već u samoj oznaci »sklop« ocrтana je dovoljno razlika prema ostalim velebitskim vrhovima, jer se pod sklopom razumijeva u geografskom smislu skup gorskih grebena, dolova, uvala i gorskih glavica odijeljenih međusobno dubljim dolinskim zarezima. Tih karakteristika ne nalazimo kod ostalih velebitskih vrhova, jer se oni nižu jedan do drugoga, a rastavljeni su čas dubljim čas pličim sedlima. Kod Crnopca je sklop u potpunom smislu riječi, jer oko centralnog najvišeg vrha 1404 m. nalazimo cij niz glavica koje okružuju centralni vrh kao Manelovac 1198 m., Lisina 1386 m., Kita 1103 m., Mali Crnopac 1155 m. i drugi, koji su poput bedema ogradiili centralni vrh. Između tih vrhova i centralnog vrha uvalili su se duboki dolovi, a sami vrhovi pružaju lepezasto brojne grebene i kukove, koji čine pristup k centralnom vrhu teško pristupačnom. (Vidi sliku u prilogu). To je i razlogom što se centralni vrh iz bliže okolice ne može zapaziti, pa se vrlo lako možemo prevariti u odredivanju najviše tačke crnopačkog sklopa. Ova osebina Crnopca razlogom je, da nam se pričinja gledan s Prologa ili sa Tulovih greda, kao da je sastavljen od niza velikih kukova poredanih u koncentričnim krugovima, između kojih su duboke uvale. Tek iz blizine vidimo, da je to optička varka i da su kukovi zapravo glavice pojedinih vrhova odijeljene međusobno dubokim dolovima. U općem cijela trupina Crnopca posve je raskomadana i rastrgana, pak unaokolo nalazimo svu silu raznih bizarnih kukova i grebena kojih su gotovo neprohodni. U tom se osobito ističe sjeverozapadna i sjeveroistočna strana, dok jugozapadna strana sa svojom iako strmom položinom pruža lagani pristup, jer nema grebena i kukova nego lijepih tavana i prisoja. Razlog, da je trupina Crnopca tako divlje rastrgana i pretvorena u skup klisura, kukova i stijena leži u karakteru kamenja, od kojeg je sastavljen crnopački sklop. Dok su svи viši vrhovi centralnog velebitskog grebena sastavljeni od pločastih vapnenaca jurske formacije, dотле je sklop Crnopca sastavljen od jedrih kršnika tamno sive boje donjo kredne formacije. I baš ti kršnici uzrok su, da se sklop crnopački znatno udaljuje od ostalog dijela ve-

lebitskog grebena i da je onako divlje rastrgan i pun kukova. Kako su kršnici vrlo debeli i jedri nisu tako izvrženi naglog rastvaranju, kao pločasti vapnenci. Meteorne vode, koje po njima padaju traže si po površini put, i na tom putu one otapaju djelove vapnenca i stvaraju tako žljebiče, koji često prekrivaju cijelu površinu grebena ili kuka. Pošto su kršnici obično sastavljeni od vrlo debelih naslagi, to ih izgradjujuće sile nisu onako razlomile u sitno kršlje kako to biva kod tanko pločastog kamenja, nego su zaostali veliki komadi, koji se pod utjecajem voda, smrzavice, insolacije i vjetra pretvaraju u nizove bizarnih oblika. Ovi su oblici specijalna značajka tvorevina kršnika, pa zato diljem Velebita, gdje su kukovi najrazvijeniji kao Vel. Kozjak, Tulove Grede, Stipina, Prosenjački kukovi, Strogir, Crnopac svuda su izgrađeni bilo od kršnika donje Krede ili pak Jure. Centralni pak greben Velebita redovno je bez kukova, jer je izgrađen čas od tanko čas od debelo pločastih vapnenaca, koji baš radi te svoje vlastitosti nisu sposobni stvarati kukove onih dimenzija, kako ih nalazimo u kršnicima. Mi stoga vidimo, da Sv. Brdu, Malovanu, Segestinu, Golićima, Vrganjiskom vrhu, Budnju, Višerujini, Počiteljskom vrhu, Visočici, Sadikovcu, Šatorini, Malom Rajincu, Zavižanima i Plešivici (velebitskoj) manjkaju kukovi, trupina im je redovno čista a glavice pokrite miomirisnim košanicama.

Pomanjkanje pitke vode diljem velebitskog grebena očituje se još u većoj mjeri u crnopačkom sklopu, pa prave izvor vode u cijelom okolišu nema, tek po gdje koja kamenica uz snježnice jedina su vrela vode za ljude i za blago.

Flora Crnopca odaje izrazite karaktere alpinske flore, pa je bogata vrstama i oblicima. Od raznih predstavnika tipične alpinske flore ističu se runolist ili bijelolist (*Leontopodium alpinum*) na sjeveroistočnim kukovima i srčanik (*Gentiana lutea*) po tavanima i prisojima zapadne strane uz neke druge još značajne alpinske oblike. Vegetacija Crnopca prilično je kržljava na sjeverozapadnoj i zapadnoj strani, pa se sastoji od grmlja bukovine, jasena, javora i klena, dok je sjeveroistočna i istočna strana do stanovite visine obrasla lijepom bijelogoričnom i crnogorčnom šumom. Sam vrh obrastao je klekovicem bukve, a greben je posve gol tek tu i tamo urešen alpinskom vrbom i sočinom. Na Crnopcu nadjeni runolist je jedan od prvih s naših brijegeva kako to spominje botaničar Lj. Rossi u Hrv. Planinaru od g. 1900. Držim, da je crnopački sklop za botaničara vrlo važan kraj i da će pružiti još štošta zanimivo za poznavanje floristike Velebita.

Značenje riječi Crnopac nijesmo mogli saznati niti na ličkoj niti na dalmatinskoj strani. Već g. 1850. bilježi nam Fraas za ovaj vrh ime »Czernopacz«; prof. Matković u Radu akadem. g. 1872. zove ga također »Crnopac«, kako je unešeno i na specijalnoj karti planinar i botaničar Lj. Rossi u Hrv. Planinaru nazivlje ga »Crnopac«, a neki pišu »Črnopac« i »Crnopač«. Naprotiv ovima tvrdi Ivan Devčić u Vijencu 1896. g., da se ima pisati »Srnopas«, što prihvaća Dragutin Hirč u Zemljopisu Hrv. i Slav. I. kad kaže: »Na kartama i u knjigama čitamo »Crnopac« i »Crnopač«, nu valja pisati Srnopas.« Ispitujući narod na ličkoj strani i dalmatinskoj svi složno govore »Crnopac«, s razlikom akcenta i to na ličkoj kažu »Črnopac«, a na dalmatinskoj »Crnōpac«, dok naziva »Srnopas« nismo čuli od nikoga u cijelom okolišu, a i dalje na sjeverozapadu križu svi »Crnopac«, što sam i ja zadržao u ovom članku.

Od pristupa danas nakon izgradnje ceste Gračac—Obrovac najlakši i najbrži je onaj iz Gračaca preko Gačešina stana i Prosine (na karti Krosina). Ostavivši gračačko polje uzdiže se dobro građena cesta od sela Gačeštine rubom trupine iznad krškog polja Dolovi do sedla iznad nekadanih Gačešinskih stanova. Pogled od ovoga mjesta na trupinu Crnopca vrlo je lijep, jer su stijene gole, a ovdje se najjače ističe prije spomenuti karakter crnopačkog sklopa. Tu vidimo visoke gole glavice, brojne kukove i omanje uvale, strme strane pojedinih glavica, nu sâma najviša točka još nam je posve sakrivena. Lijep je pogled s ovoga mjesta prema zapadu gdje se niž kuk do kuka, litica do litice crnopačkog susjeda lepezasto razgranjenog Prologa.

FOTO: Dr. R. SIMONOVIC.

JUŽNI VELEBIT: GREBEN CRNOPCA 1.404 m.

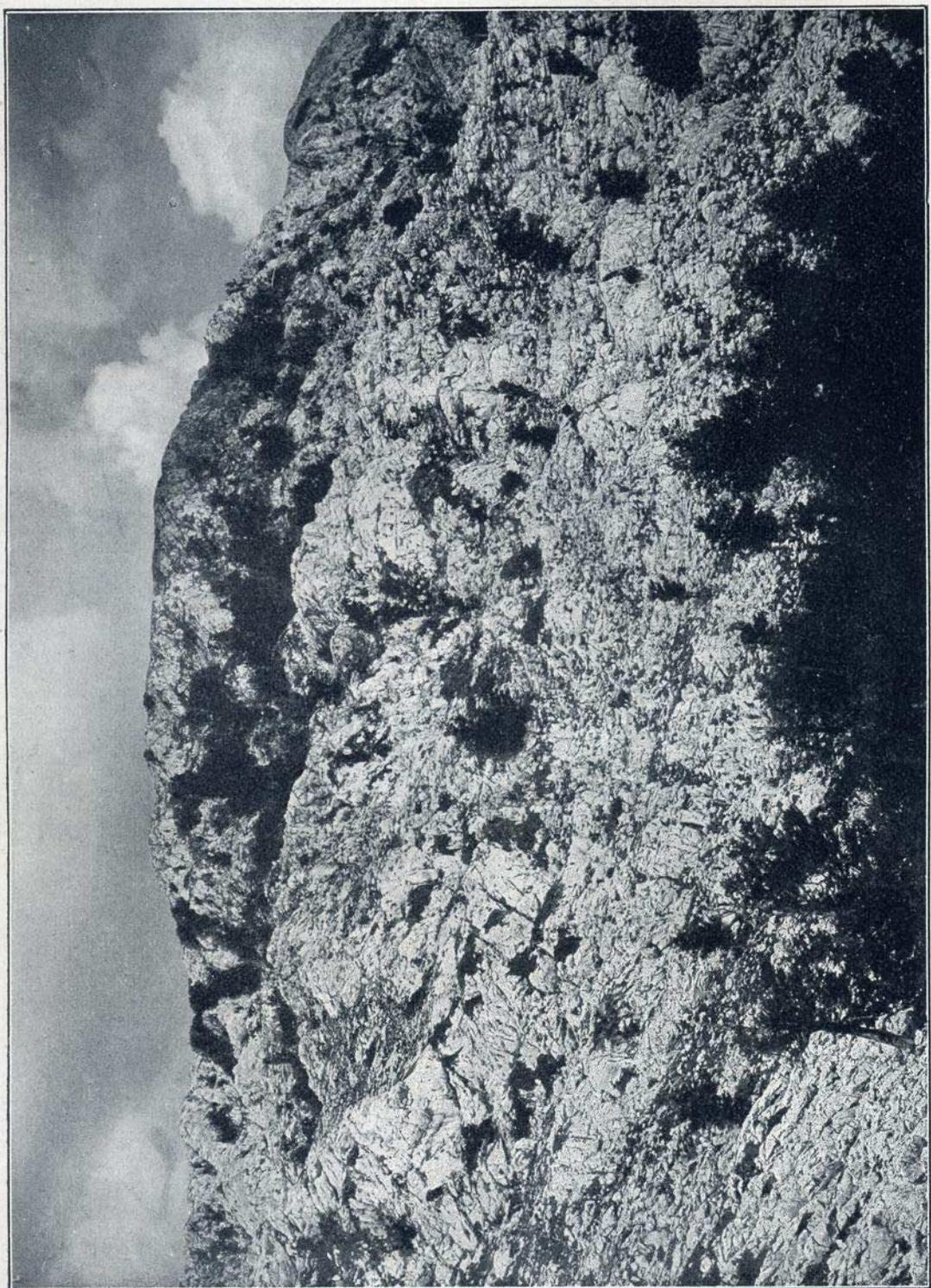
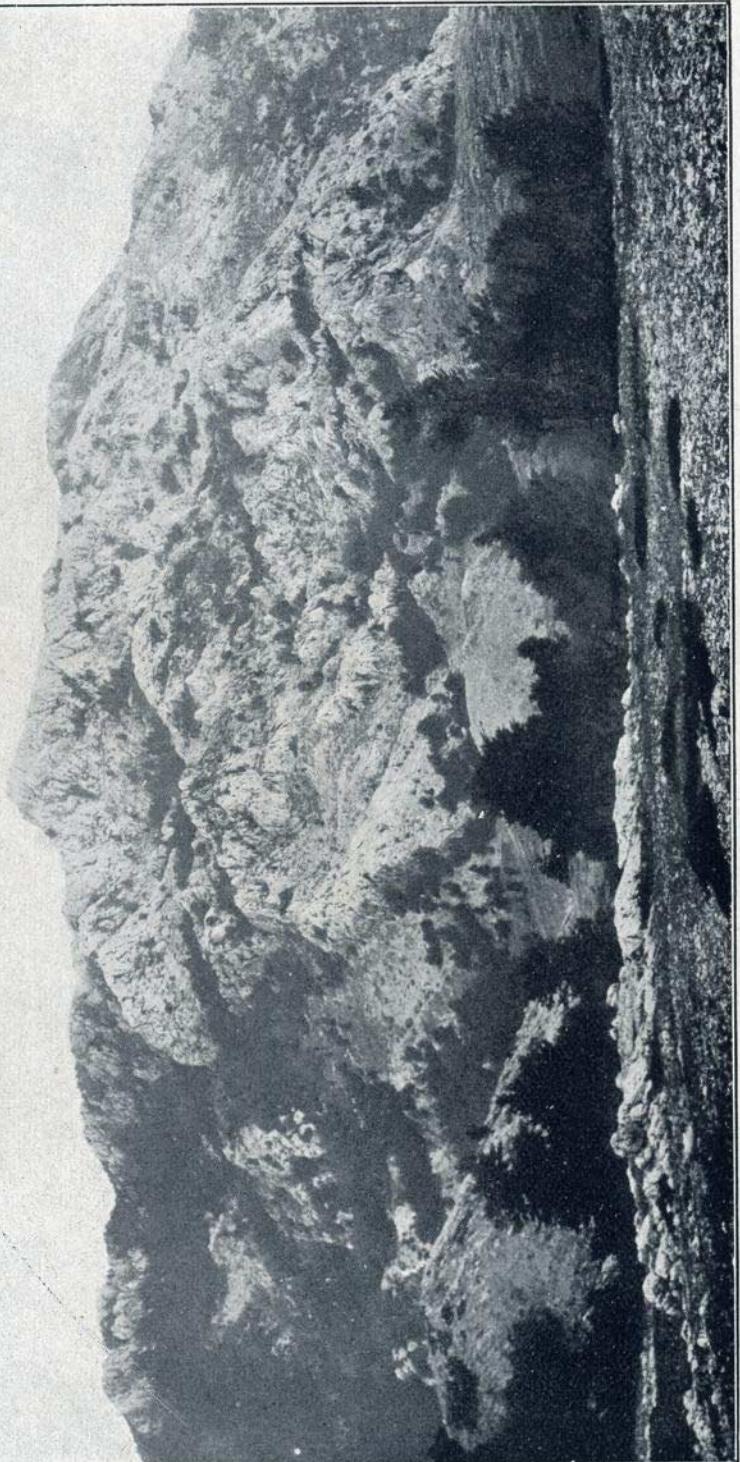
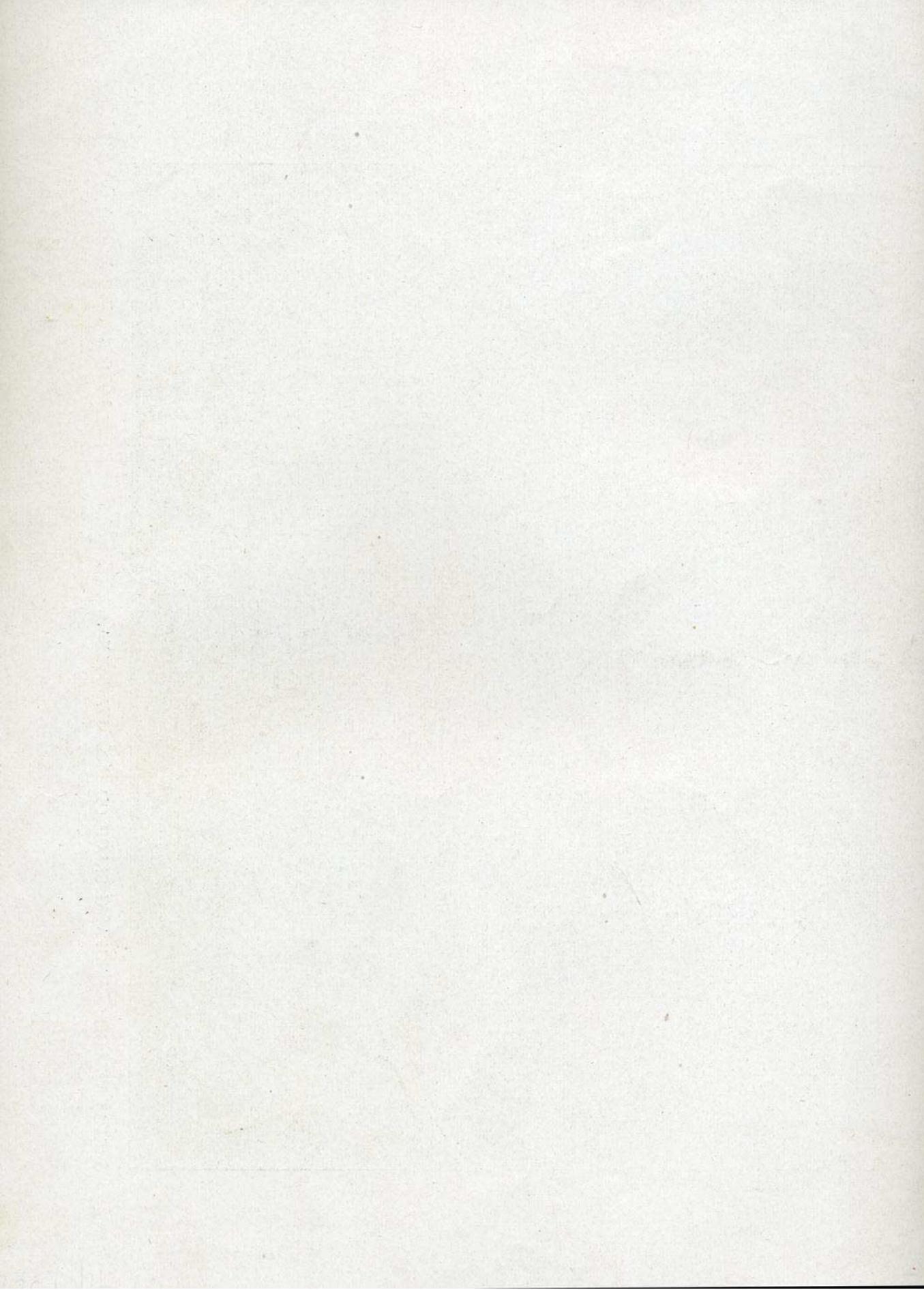

FOTO: Dr. R. SIMONOVIĆ.

JUŽNI VELEBIT: CRNOPAČKI SKLOP OD GAČIŠINA STANA.

Između tih kukova vodi cesta u serpenčini dalje prema jugu, gdje se prema sjeveroistoku otvara lijep dolac zvan Prosine. Spustimo se do stanova prosinskih, zvanih Jatare Dragičevića, gdje se malo odmorismo i ostavismo nepotrebnu pri-ljagu. Jatare su stanovi u kojima čobani prebivaju ne samo ljeti nego i jeseni, ~ako je zima lijepa i blaga i zimi. Kod tih jataraca, koje nastava porodica braće Dragičevića na pitomoj sjenokoši nalazi planinar u hladu krošnjatih bukvića, javora i klenova lijepo odmaralište, a može dobiti i okrijepe kao varenike, kiseline, jaja, kruha, a i vina, jer jedan od braće Dragičevića ima 2 km južno Prosine na cesti gostonu. Od stanova vodi prema trupini Crnopca lijep dol iz kojega počinje dosta strmo uspinjanje stranom glavice Manelovac. Staza vijuga amo tamo po prilično obraštenom kršu i za pola sata uspona eto nas na tavanu Dragičevića. Tavan ili terasa je lijepa košanica puna miomirisna cvijeća, koje je u raznim bojama poput šarolika saga prekrilo cijelu košanicu. Tu »odunusmo konje«, kako reče naš suputnik starina dr. Simonović i za čas »astavismo naš uspon. Uz nešto veću strminu vijugajući dodosmo u dosta široki dol zvan Dragičevića plana. Nekako na pola puta između tavana i plane nalazimo u sredini staze jedan ponor, kojega planinar ne će niti zapaziti ako nije upozoren, jer je prekrit kamenjem i obrasan grmljem. Od Dragičevića plane, gdje se na mekoj travi i mahovini, a u hladu krošnjatih bukava odmorismo i malo založismo, vodi uska stazica između razlomljenih litica i raznih grmića do posve male terase zvana V a s a n o v o k o r i t o. Malen tavan iza kojeg se uzdižu dosta strme stijene, a koji je ispunjen raznim alpinskim cvijećem, pa se osobito ističe sjeverozapadni kutić tavana, koji se izdaleka žuti poput zlatne krune postavljene na tavanu kao na kakovom velikom pladnju. Ta lijepa žuta boja išarana i ispremješana sa svjetlim zelenilom potiče od množine primjeraka ljekovitog s r č a n i k a (*Gentiana lutea*), koji je ovdje — što je rijetkost — dosegao visinu čovjeka. Snimismo tu lijepu sliku za naše botaničare i krenusmo dalje strmcem na sedlo između samoga Crnopca i njegova pobratima Manelovca. Sedlo ili kako ga naziva naš Dragičević »ulijeg«, jer je to mjesto kao uleglo, spaia glavni greben Crnopca sa susjednim južnim vrhom Manelovcem, pa prešavši sedlo s duštisom se gornjim rubom duboke uvale i prikućisemo se tako plani koja se nalazi neposredno pod samim vrhom Crnopca. Kratak prolaz kroz dosta kržljavu i oklja-tenu vjetrom bukovu šumicu, zatim vrlo strm i težak konačni uspon kroz litice samog grebena i evo nas na sijedom tjemenu impozantnog Crnopca. Pegled koji nam se pruža sa samog grebena Crnopca naplaćuje trud i muku planinaru, i otštećeće ga posvema za njegov napor. Pod nogama stere se lijepo i pitomo grčačko polje, koje u svojim nastavcima prema istoku prelazi prema Velikej i Maloj Popini, ~prema zapadu u ličko polje. Dalje prema sjeveru vidi se Mazinsko polje sa pozadinom Kremena (1591 m.), pa sve tamo do gole Plješivice i bosanskih gora. Prema sjeveroistoku pruža se veliki plateau Čemernice i Dabašnice, koji se strmo ruši prema Srbu i Suvaji dok ih s juga zatvara Maglaj (1207 m.) i Jelovi tavanji 1200 m. Prema istoku i jugoistoku nižu se konačni izdanci Velebita, pak se jasno vidi gornji dio Zrmanjskog zareza, a nešto južnije modrikasto zeleni trak Zrmanje, koja vijuga čas kroz prodore, čas opet kroz pitoma i zelena polja kao crveničko, žegarsko i lužko polje, dok nam se konačno opet ne izgubi među prodorima sve tamo do Novigradskog mera. Dalje prema istoku ustrmila se piramida Promine, a još dalje u magli protegla se trupina Dinare. Okrenemo li se prema jugozapadu to nam puca pogled preko Novigradskog i Karinskog mera na Benkovački kraj do Zadra i na Morlački kanal i dalmatinsko otočje, a preko ovoga sve do otvorenog Jadranu, gdje se u magli razabiru ocrti talijanske obale.

Na zapadu se nižu glavice Velebita, među kojima se osobito ističe skupina Tulovih greda, koje u poslijepodnevnoj rasvjeti sa svojim bijelim blještećim tornje-vima i kukovima sliče prije kakovom velikom kamenom gradu nego li gorskom sklopu rastrgnanih litica i kukova. Dalje nam seže oko do Sv. Brda koje zatvara dalji pogled na Velebit, pa se samo vide još silhuete Malovana i Šegestina.

Put od Gračaca do Prosine lijepom cestom iznaša oko $2\frac{1}{2}$ sata, a od Prosine do samoga vrha može planinar uz kratke odmore na Dragičević tavanu, plani, Vasanovom koritu i sedlu Manelovca da stigne za $2\frac{1}{2}$ do 3 sata, dakle od Gračaca postaje do vrha Crnopca za 5 do 6 sati.

Ovaj je uspon zgodan radi svoje pristupačnosti, kao i radi toga, što ga planinari mogu obaviti u jednom danu. Pristup sa sjeverne strane od Gračaca preko kanopice Sv. Marka, Bunara i Jabukovca naporniji je i traje nešto dulje. Uz ova dva glavnja pristupa ima i drugih popriječnih, težih, a koje znaju samo okolišni čobani, pa za te uspone treba dobar vodič, jer inače prijeti opasnost, da će planinar lutati sate i sate između onih klisura i gudura, a da po svoj prilici ne će doseći samoga Crnopca.

Na Tuhoviću.

Malnar Marijan

Sušak—Lokve.

Bajna je večer pala zadnjeg dana mjeseca aprila. Uštap je sipao punom pregršti blijede — zelenkasto-žute — mlazove svjetla preko svakog predmeta, da ga zaodjene u posebnu mističnu formu. Sve se pričinjalo mnogo čarnijim nego što u istinu jest.

Smjestio sam se u zakutak voza, koji me nosi iz primorskog kraja u planinske predjele i promatram čas ljeskačujuću površinu mora, čas opet fantastične slike bližega okoliša.

Jaki kontrast, u kojem se crne sjene bore sa blijedim svjetлом, napunja te nekim posebnim čuvtvom, gotovo melankolijom, koju medjutim pobija svaki kucaj srca, tiho šapčući »na planine«.

Kinematografskom brzinom lete krajevi, prozirne daleke planine sklanjavu se iza onih bližih, a primorska izderana golet kao da se vječno vrti oko tebe.

Nekako izmedju Zlobina i Liča mijenja se slika. Tu — na granici Gorskog Kotara i Primorja kao da se zametnuo ljuti boj. Kršovitost se bori s mnoštvom mrkih sulica t. j. jela, koje sve više prekrivaju tlo i tako ublažuju pogled na onu pustoš. Zamalo i cijeli nepregledni kompleksi krasnih jelovih i omorikovih šuma nastupaju mjesto golih litica, koje ovdje tu i tamo proviruju iz gustog i tmastog zelenila. Sve te to upozoruje na pravi gorski kraj, u kome se tek čutiš planinaron, u kojem osjećaš život prirode i čar njerih krasota, koje te pomlađuju i oduševljavaju.

Minuo je prvi sat iza ponoći, kad stigoh u Lokve, koje snivahu san pravednika. Samo mjesec, taj noćni čuvar diskretno je u blijedolikim zrakama osvjetljivao kuće ubavih Lokava, nastojeći otkriti tajne, koje se u njima kriju.

Dogovorio sam se s blagajnikom planinarske podružnice u Lokvama, i mi krenusmo već u 3 sata na put. Po lokvarsckom polju sterala se gusta proljetna magla, što nam je davalo nade, da će kašnje biti lijepi dan. Uspinjući se starom cestom prema slemenskoj previji, dočekalo nas je divno svitanje zore, uz sjaj mjeseca i treptaj zvijezda, dok je gusta bijela magla poput mora ležala pod nama i poplavljivala lokvarsku kotlinu, iz koje su provirivali vršci okolišnih bregova poput otočića zapljuškivanih lakkim pjenušavim valićima.

I dugo bi bili motrili to stapanje ili nijemi boj prirode, gdje se bijele magle bore proti krvavoga jutarnjeg ruja, gdje mjesec kao od straha bljedi pred dolaskom sunca, — ali dalek je još pred nama put.

Kad smo stigli u Vrata, zora je već posve nadvladalā, a u Fužinama motrili smo odsjev sunčevog izlaza u udaljenim bregovima.

Pomičući se lagana koraka prama Dolnjem Benkovcu pa dalje do Gornjeg (851 m.), dostiglo nas zlačano sunce preporadijući u prvom cjevolu sav okoliš. I nebi nikad svršio, kad bi htio opisivati ove divne gorske motive, što ih pruža Više-

JUŽNI VELEBIT: CRNOPAČKI SKLOP OD GAČIŠNA STANA.

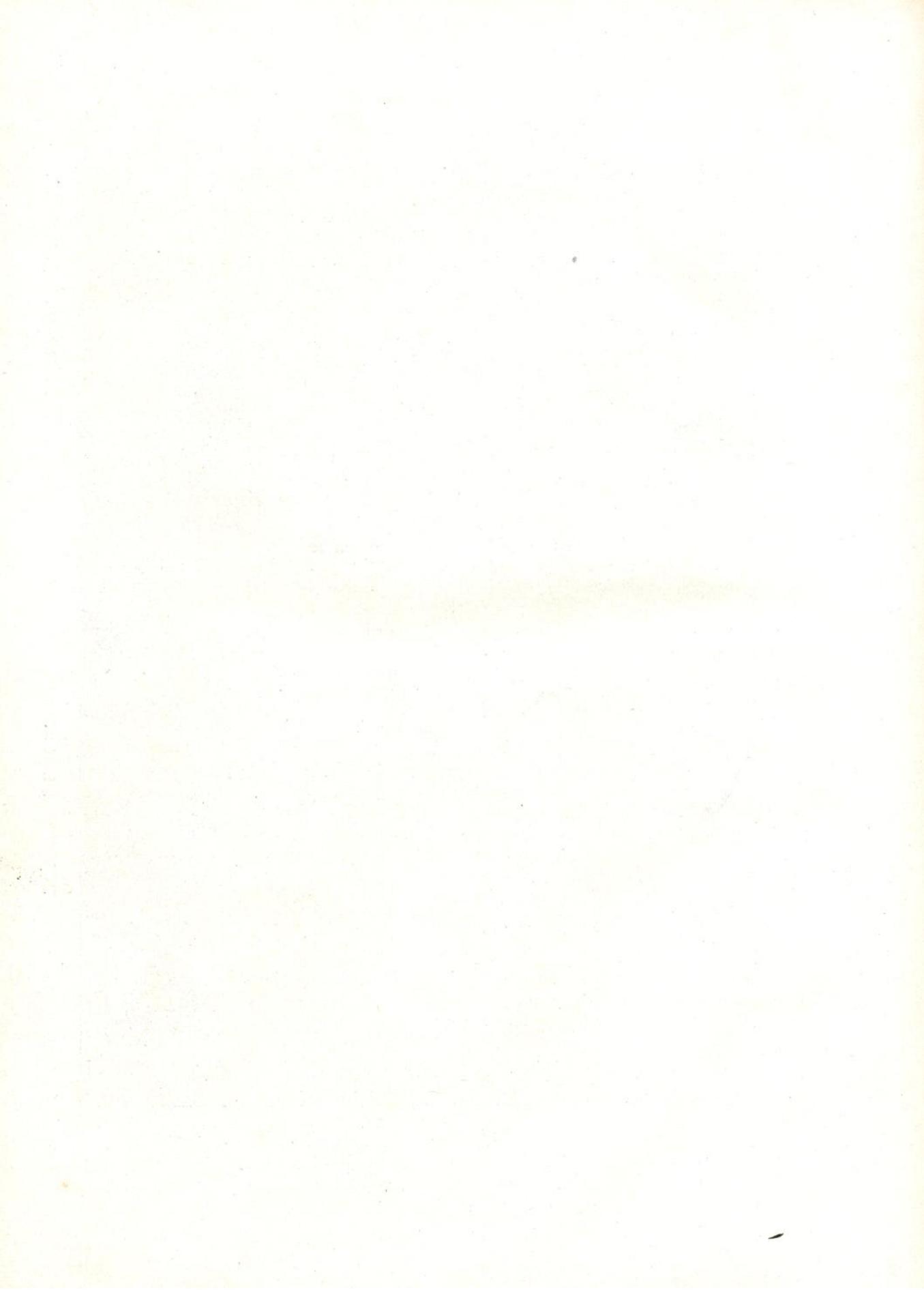
FOTO: Dr. R. SIMONOVIC.

FOTO: Dr. R. SIMONOVIC.

JUŽNI VELEBIT: GREBEN CRNOPCA 1.404 m.

vica sa jugoistočne strane, pa Risnjak i sklop Obruča sa jugozapada, kako jedni počivaju u dubokim modrim sjenama, dok drugi gore u rumenkasto-violetnoj boji. Moramo naprijed jer nam se žuri, jer smo nestrpljivi u želji da gazimo planinsko tlo, da se nadjemo pod okriljem planine, koju već sada s jedne točke ugledasmo. U odmjerenoj daljini od nas, iznad guste šume, izdigao se bridasti — piramidičan — »Tuhović« (1106 m.) u čitavoj gigantskoj pojavi. Kameniti njegov greben kao da luči primorsku jugozapadnu travom pokrivenu stranu od sjeveroistočne gorske, uz koju se vere jela i smreka, a iznad ovih bjelogorica, a da vrha ipak ne dosiju, pa on kao pobjednik gleda na duboku šumsku uvalu kojom protiče potok Lepenice, krijući u svojem zesenjenom koritu kamenje starije tvorbe u izgradnji našeg Gorskog Kotara.

Odvojiv se kraj kapele kod gor. Benkovca od ceste što vodi prama Zlobinu na desno ležeći put, povlačimo se pravcem glavnoga bila Jelenščića prama unutrašnjosti šume, koja nam kroz svoju proljetnu transparentnu odjeću dozvoljava djelomični pogled na duboku uvalu spomenuta potoka, koju čitavo vrijeme obilazimo.

Vesela pjesma i kliktaj nas planinara ore se šumom kroz koju se kao od zadovoljstva rumene crveni znakovi markacije još uvijek izraziti, dok jedino na početnoj točci — gdje se razilaze putevi desno na livade, lijevo na Jelenščić — pre malo su izraziti.

Nakon dugog — više manje ravnoga — prolaza eto nas kod raskršća na odebljem stablu — preko čije opore kore — prevučen je natpis »put na Tuhović« ali jer je visoko upisan, bijaše razlogom da smo mimošli šumski puteljak koji nam se kradomice iza ledja verao k cilju, nepazeći dakako na desni, koji se spušta do Lepeničkog potoka.

Opaziv ubrzo našu zabunu bijasmo doskora na ispravnom putu vrlo strmog nagiba, a i protivna smjera prema dolje ležećem. Korak za korakom uspinjali smo se jugozapadno njegovim mjestimice podzidanim utrenikom, koji bi se samo pokad-što trznuo u malim serpentinama, žečeći valjda time pomutiti monotoniju pravca.

Konačno se počela šuma proredivati. Sunčane su zrake jače prigrijale, čelo se orosilo, a oko zasjalo življe. Domala gubimo markaciju ali zato hvatamo planinske pašnjake podno samog vrha, koji se poput razkriljenog žučkastog plašta spuštaju u laganom slazu. S obiju strana u smjeru N—O zakriljuju pobočne kule — dva kršna rebra tu polueliptičnu, planinskom travom pokritu glavicu, spram koje upravismo naše korake laganog tempa. Taj prelaz preko planinskih livada upio nam se duboko u dušu. Narav kao da je tu razasula sve svoje prirodne draži bez obzira na godišnju dobu. U dubljim uvalama košanice, opkoljene ponešto drvećem, po kojima leži poput prevlake kristalni snijeg, apsorbirajući lazurnu boju neba takmi se svojom bjelinom sa suparnicom i drugom visibabom, čiji zvončići lagano trepere na tihom lahoru. Tu je opet onizak enzian u svojoj ultramarin boji — kao da se ljuti na nježno plavilo zračnih sfera, pa se prpošno miješa medju ostalo planinsko cvijeće.

I što dalje, taj se prirodni sag pričinjava sve šareniji, isprepleten ovdje ondje plahom ljubicom, žutim jaglacem i bijelom šumaricom.

Sustasmo časkom. Miris alpskog bilja diže se do nas; oh kako je divno pro ljeće na planini. Gotovo bi mogli držati, da je sve to san, kad nas žarko sunce nebi palilo, kad primorski mnogi kršni brijegevi i najbliži zid Jelenščića (1106 m.) nebi i previše jasno izbijali pred nas.

Usporisimo korak jer nagib uspona postaje sve veći, premda nimalo tegotan kao kod ostalih planina jer samo tu i tamo strši šupljikavi vapnenac — razasut po put stada bijelih ovaca.

Blizu smo cilju. Glavica kao da se časovito sakrila zaklonjena bližim kršovitim oklopom, ali već za čas dolazimo do kamenitog bijelog stupa, te najviše planinske točke, odkuda se oku pruža prostran i zanimiv pogled na sve strane.

Jak istočnjak kao iz potaje udario je na nas, ali mi mu zagledasmo ravno u lice, dobivajući smjelost na pogledu mrke i dostojanstvene slike gorskog kraja.

Pred nama — u zračnoj crti od svojih 12 km izdigao se ponosan i nadasve markantan Risnjak sa čitavim svojim sklopom, tvoreći sjeverozapadno zid sve tamo do Obruča, dok sjevercistočno ne prelazeći u polu luku na planine Vrl. Kapele završava na najbližoj Viševici. Iza njega, na daljem sjeveroistoku ukazuju se plave planine susjedne Kranjske, rušeći se svojim impozantnim stijenama u dolinu Kupe.

Ali kud me to tako daleko nosi planinarski zanos, kad je i unutar tog poluvijenca planina sve tako dražesno i dostojanstveno. Evo već najbliži okoliš Tušovića pruža ti prizore koje rijetko zaboravljaš: Paralelno s njegovim bilom i onim Jelenšića, a između potoka Lepenice i Kostajnovice, izdigao se crni, uski, zastoru sličan šumski zid, djeleći upravo njičnom izrazitošću ove dvije gorske protutekućice. Gorska je to kosa Brlosko (poprečne visine 874 m), koja se sa svojeg tavana zašumljenim rebrima ruši u dol, pa je tim zanimljivija, što joj s lijeve strane Kostajnovice u pozadini stoje viša gorska brda svjetlijeg kolorita. I gotovo da bi se časovito zaveo u razna geografsko-geološka razmatranja, gledajući makar i u malom mehaničko djelovanje vode i uzroke njezine razdiobe, kad me nebi mnoge nove slike ekoliša zaokupljavale svojim posebnim dojmovima.

S jedne i s druge strane, obrubljena što većim što manjim planinama šire se dva polja kao dva izlazišta iz uskih mrkih brdina u široki ravni svijet: to je jugoistočno ličko polje, kroz kojeg protječe Kostajnica sad kao Ličanka, sjeverozapadno Grčbničko polje — gol kamen — prama kojem se ruši Lujzijana u mnogim zavejima i povlači dalje preko njega.

Sad istom svrnuh okom na protivnu stranu kojoj je moj sudrug posvetio veću pažnju, jer ga kao stalnog gorskog sjedioca uvelike zanimalo kršno Primorje sa Kvarnerskim zaljevom, otocima i sjeveroistočnim dijelom Istre. Pogled na ove krajeve tako je širok, da ga se ne sjećam s ostalih do sada posjećenih gorskih vrhnaca, pa seže čak u skrajnji kut zaljeva, gdje se je smjestila nekadašnja kraljica Kvarnera Rijeka, koja se i sad lijepo ističe svojom glavnom lukom. Jedna jedina ladjica opažala se na čitavom vidljivom Jadranu, inače vladala je nad njim neka gluha pritajena tišina, nad kojom je budno pazilo žalovito oko Učke.

Ali prestanimo, jer nam već oči blude po najvišoj i najvećoj hrvatskoj planini Velebitu, čiji vrhunci još mirno počivaju pod snježnim blistavim ploham, a koje te magnetskom silom privlače.

Konačno zasićeni mnoštvom utisaka odmarali smo se u zatišju vrha, osjećajući se kao dio njegove cjeline. Pokadšto bi opazili pod sobom stanovnike Primorja, kako se veru kršnim puteljcima i prelaze preko glavnog sedla u gorske predjele, tada bi se prenuli i sjetili, da i mi moramo sljediti njihovim stopama.

Sad pri oproštaju s njemom planininom uvidamo kako bi rado vječno ostati s njom, združeni s proljećem kojeg samo ona poznaje.

Deveta je ura prošla, kad se uputisemo kršnim markiranim rebrrom »Tušovića« zašav ubrzo u sjenu šuma. Tu, gdje se pjev ptica ori i gubi, gdje lukava rijđovka traži toplinu sunca, opažamo da je sat što ga proboravismo na planini bio tek čas... čas, kojeg ne bi mijenjali za mnogo i mnogo onih svjetskoga dolinskoga veselja.

Naše slike.

Pobliži opis naših slika nalazi se u članku Crnopac. Prva slika prikazuje nam crnopački sklop od Gučešina stana, a druga sam greben dr. Radivoj Simonović iz Sombora.

Društvene vijesti.

Hrvatsko planinarsko društvo podružnica u Karlovcu održala je dne 3. listopada o. g. — nakon odobrenja pravila — svoju I. redovitu glavnu godišnju skupštinu.

Skupština je održana u najboljem redu. Izvještaji su svi primljeni na znanje bez debate. Stvoren je zaključak o oporezovanju članstva sa Din. 5.— u korist Fonda za podizanje planinarskih kuća i skloništa. Pošto je privremeni odbor demisionirao izabran je upravni i nadzorni odbor. U upravni odbor ušla su slijedeća gg.: Slavo Balaš, predsjednik; Ervin Hernstein, tajnik; Marija Čavlović, blagajnik; Julijan Jammicki i prof. Dušan Mocnaj, odbornici. U nadzorni odbor ušla su gg.: Emil Kramer, pročelnik; Zorislav Šašek i Ljubica Zalud.

Osnutak podružnice Hrvatskog planinarskog društva »Mosor« u Splitu. U prostorijama Akademskog kluba u Sokolskom Domu održan je pouzdani sastanak mjesnih ljubitelja planinarstva na kojemu je jednoglasno donesen zaključak da se u Splitu osnuje podružnica Hrvatskog planinarskog društva u Zagrebu i da se podružnici dade ime »Mosor«. Sjedište podružnice je u Splitu. Sastanku je predsjedao g. Zdenko Bučar, koji je upoznao prisutne sa dosadašnjim radom oko osnutka podružnice te zadaćom i ciljevima Hrvatskog planinarskog društva.

O potrebi osnutka podružnice govorilo je više iskusnih planinara, pa je cijeli sastanak pozdravio oduševljeno svu akciju. G. Petar Smidla k a pozdravio je osnutak podružnice u ime splitskih skauta i zaželio da rad planinara urodi dobrim plodom. Bila su pročitana pravila podružnice i jednoglasno prihvaćena. Izabran je zatim privremeni odbor, koji ima zadaću da pripremi teren za održanje konstituirajuće skupštine, na koju će i središnjica izaslati svoga izaslanika. U odbor su birani: za predsjednika dr. Ercegović, tajnika Kortšek, blagajnika M. Petrošić, odbornici dr. J. Miličić i geom. Frano Fradič. Sastanak je pozdravio i obavijestio središnjicu i zatražio opću privolu, i otposao pravila vlastima na odobrenje. Ujedno je zaključeno da prvi izlet prirede poslijе Božića na Mosor, čije ime nosi podružnica.

Darovi za Dom III. — **1.000 Din.**: Borovečki Viktor. (Sakupljeno), Bjelovar. — **500 Din.**: Društvo stranaca, Crikvenica. — **200 Din.**: Sakupljeno na izletu na Bijele Stijene 9. VI. 1924. — **265 Din.**: Podružnica Bilo gora sabrano na Aljaževom dsmu. — **Po 200 Din.**: Marjan Malnar, Sušak, Dr. Niko Kreković, Zagreb. — **Po 150 Din.**: g. Novak, Ivo Juričić, Zagreb. — **Po 100 Din.**: Dr. Miroslav Vranić, Zagreb, Filip Mayer, Zagreb, Franjo Krajač, Senj, Dr. Milan Bogdanović, »Bosna« d. d., Rikard Richter, Josip Vidoni, Viktorija Mayer, Elza Rejkuba, Milan Berger, grof Ivan Salis-Sevis, Dr. Ivo Marochino, Dr. Željko Farkaš, Dr. Ivica Kovačević, Zagreb, Hrv. plan. društvo, podružnica Senj. — **80 Din.**: Nikola Rukavina, Sarajevo. — **50 Din.**: Bogumil Šoban, Vilim Hoffman, Dr. Stjepan Hild, Milovan Hajdinjak, Rudolf Jurković, Otto Lenard, Josip Ams, Dr. Dušan Maruzzi, Jakob Ivorek, Edo M. Schreiner, Josip Post, Zagreb, Općinsko poglavarstvo Valpovo, Stjepan Šajnović, Osekovo. — **30 Din.**: Josef Dolista, Mate Jurković, Vjekoslav Nudy, Ivan Holešek, J. Krautblat, Zlata Sentgyergyi, Dr. Franjo Žilić, Zagreb. — **43.50 Din.**: Konrad Egi, Zagreb. — **25 Din.**: Stjepan Velebir, Stephý Albrecht, Zvonimir Einwalter, Ljudevit Kres, Josip Spudić, Marko Hanžovečki, Zagreb, Ivan Družić, Kutina. — **20 Din.**: Eugen Kekić, Dr. Leo Golob, Juraj Paulić, Ing. Aleks. Reicher, Ing. Josip Seifert, Ing. Stjepan Novaković, Ing. Ivan Zemljak, Ing. Ante Pavelić, Ing. Josip Uršić, Mirko Tretinjak, Franjo Lončar, Vilko Vitković, Mirko Stanislavović, Josip Krošel, Franjo Umek, Franjo Vinezek, Ivan Šoštarić, Viktor Marijanac, Lavoslav Švob, Josip Mikša, Gjuro Mlač, Zdenka Hagenauer, Marija Matijević, Betika Golešić. N. N. grad. činov., Zora Juneković, Zagreb. — **15 Din.**: Otmar Lazanin, Dr. Ivan Hrženjak, Marjan Božić, Zagreb. — **10 Din.**: Slavoj Valjavec, Erika Brezina, Ferdo bar. Gussich, Franjo Klobučar, Franjo Galijan, Branko Šeringer, Zvonimir Matica, Dr. Dragutin Ivančić, Tomo Hombauer, Milan Blažeković, Josip Boranić, Marija Zemljak, Adam Pralica, Franjo Topolovac, Josip Pecka, Janko Papić, Ivan Hubert, Šime Padjen, Julije Šimić.

Planinarske vijesti.

ALPE U RIMSKO DOBA.

Već se mnogom i mnogom obožavatelju Alpa nametnulo pitanje, jesu li ih stari narodi isto tako obožavali ili su ih posmatrali s nekom indi-

ferentnošću. Ovdje ćemo ukratko navesti, što je poznato o Alpama iz doba Rimljana.

Alpe nastavane barbariskim narodima relativno su slabo posjećivane od putnika sve do godine 14. prije Hrista, kad su one pripale rimskom

carstvu. Onda je nekoliko južnih dolina pripalo Italiji, a ostale su razdijeljene u čitavu seriju manjih pokrajina uzduž gorskoga lanca. To su bile počamši od Sredozemnog mora najprije Primorske Alpe, zatim Dauphinéiske, Savojske Alpe, Peninske Alpe, Tirolske, Retijske i Norijske. Car je postavio na čelo svake provincije upravu bez vojske. Civilizacija se rimska uvukla polako sa svim svojim dobrim i zlim stranama u alpske doline. Da dovedu u dolinu d'Aoste vodu iz doline Tournanche konstruirali su takve naprave, da se ostacima što se vide danas na obroncima strme gore dive stanovnici, putnici i planinari. U samome Aostu podigli su kazalište i amfiteater. U Valais imali su školsku zgradu pa ima na jednom spomeniku u savojskim brdima učlesano: »Marca Nigritia podigne ovaj spomenik svome sinu, koji je umro u 16. godini polazeći školu u Valais-u«. Civilizacija prodrla je i u sela gdje je usavršila poljodjelstvo, pa i na pašnjake gdje je stanovnike naučila pravu posjedu.

Uz to se rimska uprava poglavito brinula za alpske ceste koje su trebale vezati prijestolnicu s pokrajinama osobito Germaniju i Iliriju. Te ceste započete za Augustovog doba, kasnije su se poboljšale. Međutim, mnogi prelazi, koji se sada pohadaju kao Mont Cenis i Sv. Gotthard ostali bi možda nepoznati. Po opisima starih pisaca bile su te ceste vrlo uske. Država je tu podržavala u određenim udaljenostima postaje, gdje su putnici mogli mijenjati konje. Ljeti je prolaz bio lagan, ali zimi težak. Ima jedan opis prelaza u Dauphineji: »Kad se iz Galije dolazi, nalazi se brdo sa strašnim pećinama gdje je prolaz težak i opasan osobito u proljeće kad se led i snijeg na topom vjetru topi. Treba prelaziti uskim tjesnacima preko snježnih mostova pod kojima su ponori. Putnicima se noge kližu, a često se vidi životinje i ljudi kako padaju s vrha. Tome su tako predusreli, da su privezali duga užeta na volove ili ljude i tako su se polako pomicali ali samo uz nešto manje pogibelji. Zimi je teren prekrit smrznutom korom leda, pa je put vanredno opasan i težak. Stanovnici koji poznaju put meču u stanovitim udaljenostima na pogibeljna mjesta drvene motke kao putokaz putnicima. Kad ih snijeg zatrpa ili bujica prevali. Treba onda uzeti urodenike za vode, ali i onda je prolaz težak.«

Da vidimo kakve su postale Alpe pod utjecajem Rimljana. Putnici koji su prolazili Alpskim cestama bili su mnogobrojni. Bili su to vojnici koji su polazili na svoja mjesta u Germaniji ili Iliriji ili pak carski upravnici koji su se vraćali u svoje pokrajine ili pak trgovci i bogati provincialci iz Galije i Bretanje, koji su putovali u Rim ili na jug. Većina tih putnika se žurila da čim prije prede

te opasne krajeve i nije se zaustavljala da promatra lijepu alpsku prirodu. Neki su bili primuđeni da tu stanu. Bili su to činovnici raznih postaja na tim čestama ili upravnici Alpskih pokrajina. Ti bi se dosadivali u malim gradićima usred divljih dolina i jedan je od njih ostavio jedan natpis u kom čezne za Rimom i Italijom. Dosada je te ljude tjerala da ipak malo prouče te krajeve i jedan od njih, koji je bio lovac ili prirodnjak zabilježio je svoja opažanja o nekoj ptici u gorama. Trgovci, koji bi dolazili trgovati s alpskim produktima bri-nuli su se naravno za predmete svoje trgovine. A bilo ih je koji su prolazili alpskim krajem u svrhu istraživanja. Polybe bio je prvi koji je u doba, kad su divlji urodenici nastavali Alpe, pošao proučavati prirodnu konfiguraciju tih gora. Kad su Rimljani osvojili Alpe nisu ih oni mnogo istraživali. Geografske bilješke su jako netočne i pogrešne. Strabon, učenjak, ima vrlo konfuzne podatke o istočnim Alpama. Govori o jezeru između Dauphinéjskih i Savojskih Alpa, kojega nema.

Od glasovitih vrhunaca spominje se u Rimljana jedino Viso. Brdo Adule, nije vrhunac, to ime je oznaka za čitavi centralni masiv od Sv. Gottharda do Bernine. Stari nam nisu ostavili niti imena za Mont-Blanc, niti za Monte-Rose. Od švicarskih jezera spominju se Ženevsko i Constan-sko. Plinijs kaže, da su vrhunci viši od 50 milja. Polybe kaže, da pet dana ne bi dostajalo za uspon na Alpe. Prelaz Hanibalov je isto tako netočan kao i geografske bilješke. Prirodopisne bilješke nisu bile mnogobrojne ni znanstvene. Proučavali su periodne rasta i pada rijeka što silaze niz Alpe i njihov odnos sa topljenjem snijega na brdima. Jedino su ih malo više zanimale lavine, jer su bile pogibeljne. Evo opisa, što ga daje o njima Strabon: »Nema lijeka proti padanju tih golemih snježnih masa koje padajući odnose sve i bacaju sve u ponore. Te se lavine stavljaju u gibanje, kad se nakupi više slojeva snijega i prije nego ih toplina sunca rastali, gornji se slojevi kidaju i lako ruše nizbrdo. Posebno stvaranje ledenjaka nije nigdje spomenuto. Na nekim se mjestima govori o alpskom drveću, osobito o cipresi, koju jedan pjesnik naziva kraljem alpskih vrhunaca, a ta bi cipresa mogla biti neka omorika. Od životinja ima nekih ptica, onda divokoza, svizaca i kozoroga, a Polybe opisuje neku čudnu životinju: nalik na jelena, a vrat i koža su joj kao u svinje. Pod bradom ima pedalj dugu veliku kost, na kraju dlakavu kao rep u konja.«

Uz ove rijetke bilješke ima sva sila zabluda. Mnogi su si utvarali da vrhunci Alpa moraju biti topliji nego doline radi blizine sunca. To su miš-

ljenje pobijali učenjaci, ali ta je ideja bila općeno raširena kao i ona, da rijeka Rhône prelazi Lemanskim jezerom, a da se ne miješa s vodom tega jezera, i da izlazi u Ženevi takova kakva je ušla u Villeneuve. Pripovijedali su da zecovi postaju u Alpama zimi bijeli, jer se hrane snijegom. O svis-cima pak pričaju, da prije nego spremaju hranu u svoje jame, da se mužjak ili ženka legne na ledu i uzima u šape trave. Drugi ga pak svizac zgrabi za rep i vuče u stan. I zato imaju svisci dlaku na ledima istrcanu. Pliniј pripovijeda da kad kozorog (divlji jarac) hoće da skoči daleko, da udara glavom o stijenu suprotno onoj strani, koju hoće da dosegne. Onda ga njegovi veliki rogovi uslijed udarca odbace kao elastičnu loptu. Isti pisac je mislio da se kremen prozirac uleden nalazi samo u hladnim Alpama i da je to led tako smrznut, da se ne može otaliti. Dugo vremena iza Plinijeve smrti držali su da su našli jedan ledac, a unutra kapljicu vode.

Te su znanstvene bilješke bile netočne i pogrešne, ali nas to ne smije čuditi, jer Rimljani nisu bili prijatelji znanosti, pa stoga nalazimo više bilježaka i smisla za praktičnu uporabu. Stari pisci govore o željezu istočnih Alpa, o zlatu, o srebru, o žutom mramoru, o jelama Alpa. Kristale su željno tražili i spuštali se na mjestima u ponore. Osobito su se mnogo tražile posude pravljene iz kamena alpskog, jer su držali, da je u njemu piće svježije. Retijsko vino se slavilo u Georgijama Virgilovim. Pa i tirolsko se vino mnogo spominje. Vino nisu spremali u amforama, nego po običaju alpskih stanovnika u drvene bačve s obručima. Zimi ga drže na toplijem mjestu, jer se u vino u tim krajevima smrzava, a bačve su se raspadale. Bio je poznat i alpski sir. Jednog dana bio je taj sir donesen na stol cara Antonija i toliko mu se svidio, da ga je vrlo mnogo pojeo, uslijed česa mu pozlilo i on je umro na groznici. Taj dogodaj zabilježio je filozof Mark Aurelije i pokazuje da je car Antonije bio vrlo lakom. I divljač su tražili u Alpama, osobito tetrebove i crvene jarebice, prepelice. Transport u Rim bio je težak. Neki su voljeli i jezike nekih gmazova. Tetrebovi su bili jako masni i pitomi.

Na pećinama su brali neku vrstu odoljena za parfimiranje odijela. Cirkusi su tražili životinje u Alpama. Divokoze i kozorog bili su za vrijeme Plinija u Rimu česti. O ljepoti Alpa znali su rimljani vrlo malo.

Kad su osvojili Alpe, onda su se ljudi slabo brinuli za ljepotu prirode. Ima i zimljaka. Ciceron je shvatio ljepotu sela, Tibul slavi vinograde, voćnjake. Horac se povlači u svoju vilu. Osobito se opaža ljubav k prirodi u Virgila i njegovi opisi su opisi bližnjih Alpa i okolice Komskog i Gardskog

jezera. On je opjevao i velika stada na pašnjacima Alpa, gustoću i hlad alpskih šuma, divotu potočića itd. Katul i Virgil ne opisaše vječnog snijega. Tek je oko 400. god. pjesnik Claudiјe prvi put spomenuo ljepotu snježnih brda.

Putnici koji su morali u Galiju ili Germaniju morali su prolaziti divljim krajevima Alpa. Sve te strahote ponora, lavina opisane su u rimskih pjesnika osobito Tita Livija i Klaudija. Kad bi prolazili snježnim krajevima, kad polako nestaje životinja i biljnog svijeta, pa gdje se i čovjek bori protiv zime i brutalne moći prirode, Rimljani bi osjećali strah od smrti i razaranja. Oni su osjećali tu moć nekog nevidljivog bića, koje su urodenici obzavalii i nijedan razborit putnik nije prolazio Alpama, a da nije kakvom žrtvom nastojao umiriti gospodara gore. Zašto stari nisu upoznali tajanstveni čar, koji nas obuzima kad se uspinjemo na Alpe?

Alpe su prvi pohadali energični ljudi i to Švicari i Englezi, jedni iz ljubavi prema znanosti, drugi iz želje za aktivnošću, iz želje za pogibelji i slobodom. Ova želja za avantirama i naporima dovela je prve turiste do podnožja Mont Blanca i dovodi svake godine mnogo planinara na najnedohvatljivijeg vrhunca. Ona potječe od izobilja životne snage i energije, a to je bilo nepoznato degeneriranim Rimljanim. Napor i umori bez kojih se ljepote Alpa ne mogu uživati nisu mogli oduševiti mlitave Rimljane naučene samo na užitke amfiteatra. Oni pak, koji bi uživali u pogibelji imali su prilike to iskusiti u boju protiv tirana ili barbara, pa nisu to tražili u samoj prirodi. Rimljanim je bio razvoj prirodnih nauka posve nepoznat i zato su Alpe za njih bile strašan kaos i nisu imali za njih shvaćanja.

Caligula je htio sagraditi grad na smrznutim vrhuncima Alpa, jer ih je držao nesavladivim i neukroćenima. Rimljani dakle nisu shvaćali ljepote ni znanstveno bogatstvo alpske prirode, oni su se bojali zime i pogibelji, pa tako oni nisu imali, a niti poznavali turistike.

E. S.

NAJVIŠA BRDA SVIJETA.

Iz jednoga članka profesora dra. R. Henniga u »Ilustrovanim novinama«, što izlaze u Leipzigu, vadimo ove zanimljive podatke o najvišim brdima naše zemlje. Na prvom je mjestu, još uvijek nedohitni Mount Everest u Aziji, prozvan »majkom svijeta«, 8882 m; zatim dolaze ovim redom: Aconcagua, najviše brdo Kordillera u Južnoj Americi, na granici čilensko-argentinskoj, 7039 m; Mount Mac Kinley (čitaj Maunt Mek Kinli), najviše brdo t. zv. Elias-Alpa na teritoriju Unije, podjedno i najviše brdo čitave Sjeverne Amerike,

6241 m; Kibo u gorju Kilimandžare, najviše brdo u Africi, 6010 m; Elbrus, zvan jošte Mingi Tau (bijelo brdo), najviše brdo Kavkaza, 5629 m; Charles Louis, najviše brdo u Pollineziji od prilike 5100 met.; Mont Blanc najviše brdo Evrope, u Savojskim centralnim Alpama, na granici Francuske, Italije i Švicarske, 4810 m; Mount Melbourne, najviše brdo u antarktičkoj regiji (u području južnoga pola), od prilike 4600 m.

Skoro sva navedena brda spominju se u leksikonima i orografijama sa drugim brojčanim kulminacijama svoje visine, radi česa podaci dr. Henniga imadu veliku naučnu vrijednost, jer ispravljuju naše kriće pojmove, što smo ih do sada imali o najvišim brdima svijeta.

Dr. Hennig podsjeća napokon u svojem orometričnom izvještaju i na neke druge krive podatke, koji su se dugo držali u nauci glede nekih skupina gorja ili njihovih vrhova. Tako je Gauriskar dugo vremena bio držan za najviše brdo Himalaje premda nije viši od 8182 m, Čimboraso, vrhunac zapadnih Kordillera u republici Ecuador, imao je sličnu reputaciju kao Gauriskar premda nije viši od 6310 m, Mount Whitney i Elias brdo vrijedili su dugo vremena kao najviši vrhunci Sjeverne Amerike, a kad tamo visoki su 4419 i 5495 m. Napokon nije se pravoznalo, koja visina zapada Mount Logan, jedno od najviših brda u sklopu sjevero-američkih Elias-Alpa. Sada, kad je uspon na Mount Logan već gotova činjenica, znade se, da mu je visina od prilike 6300 m.

M. H.

PRVI PRELAZ SKIJAŠA PREKO MONT BLANCA.

Za prave alpinske skijaše nema veće radosti od poduzimanja dugih tura po planinama i prelaza preko visokih zaledjenih i snijegom pokrivenih vrhunaca gora. Malo je u kojoj zemlji ski-šport tako razvijen kao u Švicarskoj, i tamo imade mnogo glasovitih skijaša. Već je davno tome, što su Wilhelm Paulcke i Viktor von Beauclair, članovi akademskog alpinskog kluba u Zürichu iskrstarili kao skijaši Berner Oberland, a Robert Helbling Wallis. Do lanske godine bili su to glavni rekordi skijaškoga sporta u Švicarskoj.

Kao najveći problem ski-umjeća ostao je jošte prelaz preko Mont Blanca, najviše planinske gromade Europe, u Savojskim centralnim Alpama, na granici Francuske, Italije i Švicarske. Uspon na ovaj 4810 m visoki sklop nije težak pod normalnim prilikama za dobre penjače, ali za skijaše usred zime značio je on sve do minule godine nešto gotovo nedohitno kao od prilike uspon na »majku svijeta« — Mount Everest.

Običnih zimskih uspona na Mont Blanc bilo je u kronici švicarske alpinistike već dosta, ali su se smjeli izletnici vratili natrag istim putem. Skijaši, koji su u istinu pokušali prelaz, morali su ponajviše radi studenij i bure odustati od toga preuzeća. Kod tih pokušaja živo su sudjelovali također najbolji talijanski alpiniste, ali i njima nije poslužila sreća. Konačno je prošle godine između 17. i 21. travnja uspjelo dvojici hrabrih i izdržljivih skijaša da predju orišku »bijelu goru« između Caurmeyeura i Chamonixa. Bijahu to züriški studenti Rudolf von Tscharner i Ulrich Wielland, koji su se upravo uz nadčovječne napore preko morena i lavina, kroz maglu, buru i mečavu probili za pet dana do vrha i po tom prešli kao skijaši najvišu planinu našega kontinenta. Da su pri tom nebrojeno puta bili u opasnosti života, ne bi trebalo kazati. Na mjestima bila je magla tako gusta, da su se mogli ravnati samo kompasima; kadšto opet vitlala je oluja tako, da su morali čitave sate prelezati u kakvoj dubokoj rupi ili ponikvi, da ih vjetar ne smlavi ili ne odnesе. Na Col du Dome nagazili su u mraku na lavinu. Čitav jedan obronak stao se pod njima i s njima spuzavati; svaki trenutak prijetila je opasnost, da će ih lavina zasuti i smlaviti, ali se onda nekim čudom zaustavila, te su se nekako iskopali i iznijeli živu glavu. Hrabi skijaši izgledali su kao neke sledjene figure. Kape su im bile gotovo primrzle za glave, do prsiju visjeli su s njih ledeni curci, a oči mogli su jedva rasklapati, jer su im kapci bili također prekriveni korom od leda.

Njihov prelaz preko Mont Blanca dirao je ove glavne točke: Courmaveur—Val Veni—ledenjak Miage—Aiguilles Grises—Dome du Gouter (4331 m.)—Col du Dome—Tourmette—Mont Cerbeau—ledenjak Bosson—Aiguille du Midi—Pierre à l'Échelle—Pierre pointue—Chamonix.

Na povratku slavila je čitava Švicarska ovo rekord-djelo odvažnih skijaša. Na žalost Rudolf von Tscharner nije dugo uživao svoju slavu. Ostavio je svoj mladi život 14. srpnja 1924. na jugoistočnoj grbini Finsteraahorna, najvišeg vrhuncu bernskih Alpa (4275 m), koje su poznate sa svojih ledenjaka. Tscharner bio je upravo prvi, koji je kod prelaza Mont Blanca zahvatio njegovu najvišu glavicu.

On je sam pjesničkim zanosom i dikcijom opisao svoj prvi uspon i prelaz preko najviše planine Europe. Taj njegov literarni prinos donigli su ove godine časopisi »Les Alpes« i »Deutsche Alpenzeitung«.

M. H.

ODAKLE IMENA RISNJAK I BJELOLASICA?

O Risnjaku se općenito misli, da je dobio svoje ime po risu, kojega je nekad bilo u Gorskom Ko-

taru. Tako se čita i u »Prirodnom zemljopisu Hrvatske« od Dragutina Hirca (str. 406): »Nekoć bijaše za šume oko Risnjaka uz medvjeda najznamenitija, ali i najznačajnija životinja ris (Lynx cervicaria; der Luchs), od kojega i ovomu vrhu ime«. Međutim ja sam opetovano čuo od naroda u Gorskem Kotaru, naročito u okolišu Delnice, da je Risnjak tako nazvan po nekoj travi, koja se zove »risje«. Na žalost nije mi uspjelo dobaviti ovu travu, da se utvrdi njeni mjesto i ime u načnom sistemu, pa tako ni ne znam pravo, kako izgleda. Ne mogu znati ni to, da li je »risje« baš trava, jer je narodu većinom svaka biljka »trava«. Možda je »risje«, kako narod kaže »risnato«, pješčavoj kao i ris, pa bi prema tome oba tumačenja imena Risnjak bila od iste osnove. Mnogi planinari pišu i govore Rišnjak, ali narod tako ne govori. Dr. Bogoslav Šulek ima u svom »Imeniku bilja« (str. 334) iz zagrebačke okolice nazine »risje, risnica« za *Vaccinium Myrtillus* (Heidel- oder Blaubeere), ali ime »risje« iz Gorskog Kotara pripada očito drugoj biljci.

Najviši greben Velike Kapele Bjelolasice dobila je svoje ime, što se na daleko »bijeli« ili »bjelasa« svojim bijelim stijenama. Ona se istakla sa tri kamena vrha, što se bijele u divnom kontrastu poviše mrkih šuma klekovine ili kosodrvine. Još lijepše se Bjelolasica »bjelasa« u zimi, kad njenu golemu progalinu na tjemenici prekrije snijeg.

Ime Bjelolasica je tautologija, odnosno složenica od dvije riječi (bijelo-lasica), koje isto znače. U velebitskom podgorju i oko Šibenika govori se »lasast« u značenju »bijel, bjelkast«. Ima i jedna ptica, koju Velebičani zovu »lasac« (*Phalacrocorax desmaresti*, Krähenscharbe), što je po grlu i trbuhi »lasasta« (bijela), a i poznata zvjerka lasica (*Putorius nivalis*, Wiesel) dobila je ime potom, što je ozdo sva »lasasta«. Kadšto lasica u zimi posve pobijeli, radi česa je u nekim krajevima dobila jošte ime »bjelolasica«, dakle isto ime, koje je zapalo planinu Bjelolasicu.

Mjesto »Bjelolasica« neki pišu »Bjelolazica«, izvodeći osnovu drugome dijelu ove riječi od »lasiti« (penjati se). To nikako ne valja, i narod tako u onome kraju ne govori. Pogrješka je naime preuzeta iz karata, izdanih po vojno-geografskom zavodu u Beču, na kojima je zabilježeno ime našoj planini »Bjelolazica«, jer je tudjinac Nijemac čitao i izgovorio riječ »Bjelolasica« po uzoru svojega jezika, gdje slovo »s« između dva samoglasnika glasi kao »z« (na pr. Rose, Hose i t. d.), dakle »Bjelolazica« mjesto »Bjelolasica«, što je, kako sam netom dokazao, jedino ispravno.

Dr. Miroslav Hirtz.

MAJALES HRVATSKOG SOKOLA G. 1882. NA SLJEME.

Dne 4. veljače godine 1882. održan je u Glazbenom zavodu vrlo veliki i zanimljivi kostimovani ples, kod kojega je sudjelovao skoro cijeli tada kulturni Zagreb. Tom prilikom plesali su se razni plesovi, tako: Kolo, Beseda, Manuett i Velika Mazurka. Za te plesove bili su određeni stanoviti plesači i plesačice, koji su se vježbali pod ravnjenjem Pietra Coronellija i Franje Hochmana u posebnoj dvorani kod Cara Austrijskog, a za vježbe se je plaćalo svaki put po tri forinta za dvoranu.

Nakon vrlo uspijelog ovog plesa, društvo, koje se je kod Cara Austrijskoga sastajalo na plesnim vježbama, sprijateljilo se je tako, da je dne 18. svibnja priredilo zajednički izlet na Sljeme. Za taj izlet izdane su bile posebne vrlo šaljive pozivnice na finom visit papiru sa šiljivom slikom po nacrtu sveučilišnog profesora i sokolskog odbornika dra Vinka Dvoržaka. Dragan Barbot, član zabavnog odbora Hrvatskog Sokola posudio je za dame jednog svog osla, a Dvoržak je ovjekovječio tu scenu kako se jedna dama penje na Sljeme jašeći na oslu. Barbot je posudio svog osla poglavito poradi jedne djevojke gospojice Nade H., koju je vrlo volio, a sve je vrlo šaljivo i zabavno ispalo. Pozivnica je izgledala ovako:

Društvo, što se je sakupljalo kod cara na pokusih za sokolski ples, pokazalo je, da se nebi srdilo, kada bi se na nekostimiranom majalesu na Sljemenu sastalo, pa da nebi nikome žao bilo, odlučili smo prirediti

IZLET NA SLJEME,

o čem se ovim Vaše gospodstvo ubavješćuje i ujedno na nj pozivlje. Majales će biti 18. maja. Tko želi prisustvovati, neka se izvoli za četiri dana

prijaviti kod mil. gosp. Fonove ili kod podpisanih (ustmeno ili pismeno). Prijavljenim će se pripisati ogroman program, koji će učestnike u svem potanko ubavistiti, kađ n. p. u tom, da se na Sljeme ide uz brdo a sa Sljemena niz brdo itd. itd.

Zagreb, 7. maja u godini svečanosti 1882.

Lenuci, v. r. Dr. M. Kišpatić, v. r..

Dr. Fr. Bučar.

Dr. WOJEJKOF U ZAGREBU I NA PLJEŠIVICI KRAJ SAMOBORA.

Godine 1887. slušao sam na sveučilištu kao student geografije i geologije kod profesora Gjure Pilara, a on je vodio i vrlo zanimljive »excursiae geologicæ«. Tu smo se pribrali mnogi slušači iz sviju tečajeva filozofije, a izleti su se vodili ponajviše u zagrebačku okolicu te u hrvatsko Zagorje i hrvatsko Primorje. Ljeti iste godine došao je u Zagreb na proputovanju na jug i u Italiju glasoviti ruski metereolog dr. Wojejkof, koji posjetio našeg profesora dra Pilara s kojim se je već otprije poznavao. Ujedno mu je slao i izvještaje o svojim putovanjima, koje je kasnije dr. Pilar poklonio našoj sveučilišnoj knjižnici.

Pilar je odmah upotrijebio tu priliku, kao oduševljeni turista, da glasovitom Rusu pokaže zagrebačku okolicu, te ga je poveo u Samobor i na Plješivicu. Ujedno nam je objavio taj svoj izlet, te nas je pozvao da se priključimo tom izletu. Mi njegovi slušači brzo smo se dogovorili, te nas je krenulo nekoliko kolega sa tom dvojicom profes-

sora i to Bugarin Vankov, Bončev, Conjev te Gjurašin, Segher, Slavik, Pliveljić i još neki od kojih se više ne sjećam imena.

Pilar je sa Rusom govorio francuski a mi, u kćiklo smo se usudili k njemu približiti, njemački, a koliko je tko znao i ruski. Pilar kao dobar turista odmah je poveo Wojejkova na dosta tešku turu na Plješivicu. Nakon što smo razgledali Samobor te staru gradinu, krenuli smo u Rude pa na Japetić. Kao geolog htioj mu je prof. Pilar pokazati neke cebine te gore, pa nismo išli običnim putem nego poprečnim. Kada smo se spuštali dolje, kako je bilo već kasno, krenuli smo ravno u Samobor vododerinom, te je malo odebeli ruski profesor nekoliko puta ulovio zeca, dok nije napokon ulovio i vuka, te je bio prilično indisponiran. Večerali smo u svratištu kod grada Trsta na glavnem trgu, a umoran Wojejkof brzo je legao spavati. Mi smo se medutim u jednoj sobi u gornjem spratu okupili i stali se zabavljati i pjevati, no doskora smo morali prestati, jer je došao prof. dr. Pilar te nas je ozbiljno zamolio, da se primrimo i da podemo spavati. Drugo jutro smo se povratili kolima do Podsuseda, a dalje željeznicom u Zagreb, gdje smo se lijepo rastali sa ruskim profesorom, s kojim smo se medutim već donekle sprijateljili i upoznali. Wojejkof se je medutim sigurno dobro upamtil ovu partiju u Samobor i na Plješivicu, a prof. dr. Pilaru je to bilo vrlo neugodno, da je ta tura suviše straćirala glasovitog ruskog naučenjaka.

Dr. F. B.

Književnost.

Dr. Franjo Bučar, Povijest Hrvatskog Sokola, Matice od g. 1874.—1885. U tom djelu opisuje se ostvarenje prvog Sokola u Zagrebu g. 1874. nakon češkoga 1862. i slovenskoga g. 1863. Nakon što su ljubljanski slovenski sokoli došli u Zagreb na proslavu 300 godišnjice g. 1866. i na proslavu utemeljenja hrv. sveučilišta u Zagreb g. 1874., stvoren je i prvi hrvatski Sokol u Zagrebu. Zanimljivo je, da su osnivači Hrv. Sokola bili također i sami revni planinari, koji su pravili marljivo i izlete u Zagrebačku goru, Samobor, dapače i na sam Kalnik te Ozalj. To su bili direktor Josip Torbar, prof. Ivan Stožir, dr. Vinko Dvoržak, dr. Mijo Kišpatić, inžinir Milan Lenici, trgovac Žiga Stagl, Schlosser-Klekovski ml., Franjo Hochman, Josip Hanuš, dr. Kosirnik, dr. Fon i drugi.

Osobito su lijepo bile veze Hrv. Sokola sa slovenskim sokolima, te su hrvatski sokoli već u prvim godinama posjetili Ljubljano i Bled te Možirje kod Celja. Prvi sokolski izleti bili su faktično u zajednici sa članovima Hrv. Planinarskog društva, te su i zajednički posvetili prvu piramidu na Sljemenu g. 1877. Prvi izlet bio je god. 1875. u zajednici sa H. P. D. i Kolom, no početak je bio vrlo čedan, jer od svih triju društava sakupilo se na tom izletu tek devet izletnika.

Knjiga je ilustrirana sa preko dvadeset originalnih slika, a jedna je i humoristička planinarska pozivnica za sokolski majalis na Sljemenu g. 1882. Knjiga stoji 30 dinara, a dobiva se u svim knjižarama i u Hrvatskom Sokolu u Zagrebu na Wilsonovom trgu.

SADRŽAJ: † *Drogutin Hirc*: Lika i Gacka. — *Dr. J. Poljak*: Crnopac (1404 m.). — *Malnar Marijan*: Na Tušoviću. — Naše slike. (Str. 178.) — Društvene vijesti. (Str. 179.) — Planinarske vijesti. (Str. 179.) Književnost. (Str. 184.).

Izdaje »Hrvatsko Planinarsko Društvo« u nakladi »Nakladne zadruge Hrv. Planinara« u Zagrebu. Odgovorni urednik: prof. dr. Josip Poljak.

Tisk: Nadbiskupske tiskare u Zagrebu.